

Heidi Ehrensperger – Peter Stierli

Csak semmi pánik! – Csoportdinamika az iskolában

Csoportdinamikai szemléletű megoldások
mindennapi pedagógiai kihívásokra

Rendszerszemléletű pedagógia

Mi készíteti az embereket a tanulásra? Mi tartja őket vissza ettől? Hogyan jöhet létre egy működő tanár-diák-szülő-szülő kapcsolat? Hogyan lehet sikeres az oktatás? Mik a kompetenciák, és hogyan lehet elősegíteni a fejlődésüket? Hogyan lehet a személyiséget fejleszteni?

Ezek és hasonló kérdések állnak a rendszerszemléletű pedagógia középpontjában.

A cél az, hogy a diákok, tanárok, pedagógusok és oktatók kölcsönös tisztelettel bánjanak egymással.

Szórakozva és egymásban bízva együtt tanuljanak, míg folyamatosan szem előtt tartják a lehetőségeiket és képességeiket – a rendszerszemléletű pedagógia két alapfeltevését.

Ugyanakkor a rendszerszemléletű oktatás tudatában van annak, hogy az emberek képesek tanulni, de nem taníthatók. Hogy ennek milyen következményei vannak a tanárookra és a tanulást segítőkre a sikeres tanulási és oktatási folyamatban, az még a rendszerszemléletű oktatás fontos kérdése lesz.

A rendszerszemléletű pedagógia megközelítése egyesíti a rendszerelméleti meglátásokat, nézőpontokat és cselekvési módokat a kutatások mai állásával és a neveléstudományok eredményeivel, majd elérhetővé teszi mindezeket a pedagógiai mindennapokban. A családi nevelés mindennapjaiban is használható a rendszerszemléletű gondolkodás és cselekvés, de nem fegyelmezi a gyerekeket, és nem is követel alkalmazkodást tőlük. Az önkritikus és önrányításra képes embereknek egészen egyedi lehetőségekre van szükségük a felnőtté válásuk kihívásaiban. Hogy mik ezek és hogyan működnek, ezt mutatják be elismert terapeuták, pedagógusok és tanácsadók a sorozat könyveiben.

Prof. Dr. Rolf Arnold
A Rendszerszemléletű pedagógia
sorozat szerkesztője

Tartalom

Miért íródott ez a könyv?	7
A könyv céljai	9
Felépítés	9
Alapok	13
Mi a csoportdinamika?	13
Csoportdinamikai kompetencia	14
Mi a csoport?	14
Az iskolai osztály mint különleges csoport	15
A csoport és a team közti különbség	17
A jéghegymodell	17
Intervenciók	21
Hipotézisek felállítása	21
A különböző intervenciós lehetőségek megtervezése	22
A rétegmodell	25
Az időtényező	27
Csoportdinamika az iskolai hétköznapiakban	31
1. Konfliktus az osztályban	31
A csoportdinamikai tér és a kívülállóság jelensége	32
2. Szülői értekezlet	39
Rangdinamikai szerepmodell	40
3. Feszültség a tanárban	47
4. Új tanuló az osztályban	55
5. Spóroljunk vagy támogassunk?	64

6. Dohányzás az iskola területén	72
7. A rendbontó	77
8. Újabb iskolai reform a láthatáron	87
9. Kinek van a legnagyobb sikere a tantestületben?	95
10. Intervízió a tantestületben	99
11. Csoportdinamika digitálisan	104
Egy csokor záró gondolat	112
Függelék	116
A csoport pszichológiájáról	116
Ismerkedés az év eleji konferencián: Szociometrikus t.	125
Csoportfázisok (teamfázisok) a tantestületben – kérdőív	127
Fogadóóra az iskolában – Beszélgetés a szülőkkel	136
Rövid távú áthelyezési koncepció	142
A különböző intervíziós modellek áttekintése	153
Köszönet	158
Hálás köszönetünk	158
Irodalom	159
További ajánlott irodalom	162
A szerzőkről	163
Utószó helyett	164

Miért íródott ez a könyv?

Meggyőződésünk, hogy nincs nagyobb és hatékonyabb eszköz egymás nevelésére, mint a közös munka.

Johann Wolfgang von Goethe

A csoportdinamika olyan, mint az időjárás... Mindig van valamilyen idő. Ahogy odakint egyszer köd van, egyszer napsütés, a csoportdinamika is sokféleképpen hat – és mindenhol megmutatkozik. Még ha heves vihar is van, nem kell pánikba esni – egyszer majd felszáll a köd, különösen, ha közelebbről vizsgáljuk meg a csoportdinamikai jelenségeket. Mindig érdemes ránézni csoportfolyamatra, nem számít, hogy azért-e, mert valami rosszul sült el, vagy azért, hogy megpróbáljuk kideríteni, mi volt a siker titka.

Ez a könyv segít megérteni, hogy milyen hatása van a csoportdinamikának a mindennapi iskolai életre. Ha a csoportdinamikai modelleket és az egész érintett rendszert is figyelembe vesszük, tartósabb megoldásokra találhatunk.

A csoportdinamika mindig jelenlévő és összetett téma, amely túlmutat a rövid távú trendeken, és amelybe érdemes befektetni. Jól tudjuk, hogy az a gondos munka és idő, amit valaminek az elindítására fordítunk, mindig kifizetődik, mert utána kevesebb homok lesz a fogaskerekekben.

Egy osztály sikeres vezetésének és a tanulást elősegítő légkör megteremtésének az a kulcsa, hogy pozitívan tudjuk alakítani az osztály dinamikáját. Fagyos vagy nyomasztó légkörben ugyanis csak ritkán sikerül a tanulás, és akkor is csak néhány diáknak. Ezért a tanárok nemcsak a tananyag tanításáért felelősek, hanem azért is, hogy megteremtsék a kedvező szociális feltételeket. Helmke (2017, 174. o.) rámutat, „hogyan egyetlen más

jellemző sem kapcsolódik olyan egyértelműen és következetesen az iskolai osztályok teljesítményének szintjéhez és fejlődéséhez, mint az osztályfőnöki munka.”

Hasonlóképpen hangsúlyozza a tanár egészsége és az osztályfőnöki munka közti összefüggést.

Nemcsak az osztályteremben, hanem az iskolai értekezleteken, a szakmai konferenciákon, a fogadóórákon és a szülői értekezleteken is központi szerepet játszik a csoportdinamika. Bizony igen gyakran félreértik egymást a résztvevők, elakadnak, vagy éppen összecsapnak egymással.

Itt az ideje, hogy a kapcsolatok szintjén is megnézzük, mi történik a tantestületben. Erről szól ez a könyv. Bár az ebben a könyvben leírt helyzetek jórészt az iskola mindennapi életére vonatkoznak, de nemcsak a tanároknak és iskolaigazgatóknak, hanem más szakmában dolgozó pedagógusoknak is íródott.

Vagyis ha a csoport légköre barátságos, és az együttműködésre konstruktív szabályok vonatkoznak, akkor minden résztvevő teljesítménye jobb lesz. Ha a csoportdinamikai munka eredményes, akkor minden résztvevőnek segít – ráadásul minden folyamatban.

A könyv céljai

- Arra ösztönözzük az olvasót, hogy próbáljon meg az osztályra és az iskolára szociálpszichológiai és csoportdinamikai perspektívából tekinteni.
- Az elsődleges cél, hogy a helyzetek vizsgálatánál a figyelmet a csoportra és a környezetre irányítsuk, és ne csak az egyéneket, vagy csak az adott helyzetet vegyük figyelembe.
- A modellek és az elméleti magyarázatok célja az, hogy ösztönzést kapjon az olvasó: tekintsünk máshogy a már jól ismert helyzetekre, és új nézőpontból elemezzük őket.
- A megszerzett ismeretekkel bővíthetjük saját szakmai eszköztárunkat.

Felépítés

A könyv első felében, az *Alapokban*, elmélyítjük a csoportdinamikai szemléletet és bemutatjuk az elméleti modelleket. Aki először inkább a csoportdinamika gyakorlatáról szeretne többet megtudni, az később is elolvashatja ezt a részt. A második részben az elsőtől a tizedik fejezetig az iskolai életből vett konkrét témákat esetpéldákon keresztül mutatjuk be. Ezek a fejezetek így épülnek fel:

- Esemény: egy konkrét, iskolai életből vett példa bemutatása
- Elméleti háttér: egy csoportdinamikai modell és annak elméleti vonatkozása¹

¹ Néhány fejezetben az elméleti háttérrel a jobb érthetőség kedvéért a *Hipotézisek* vagy az *Intervenciók lehetőségei* részben helyeztünk el.

- Hipotézisek: feltételezések a konkrét példa kapcsán
- Intervenciós lehetőségek

A digitális világban lévő csoportdinamikáról a 11. fejezetben lesz szó. Itt azt fogjuk bemutatni, hogy a megjelenő tüneteket hogyan lehet a rendszerszemlélet segítségével szemlélni és megoldani.

Az esettanulmányokat olyan események alapján állítottuk össze, amelyek rendszeresen fordulnak elő az iskolákban. Az is lehetséges, hogy az az érzésünk támad, hogy a saját iskolánkban előfordult esetről olvasunk, de a példák valójában nem egy konkrét helyzetre vonatkoznak. Sűrítve jelenik meg bennük az, ami rendszeresen megtörténik.

Minden egyes fejezet vagy esemény kapcsán bemutatunk egy elméleti háttérrel vagy modellt, hogy gördülékenyebb lehessen a szöveg befogadása. A mindennapi életben azonban elengedhetetlen, hogy minden helyzetet más és más oldalról is megvizsgáljunk.

A konkrét helyzet és az elmélet együttes vizsgálata különféle szemléletmódokat tesz lehetővé:

„Az elméletek a kívülálló szemszögéből magyarázzák az eseményeket. A történetek azonban megnyitják az utat a belső perspektíva, a résztvevők megélése felé.” (Simon 2018, 7. o.)

Minden helyzetnek megvan a maga sajátossága, és mindegyik egyedi elbírálást kíván. Ezért a felsorolt hipotéziseket ne tekintsük véglegesnek, és az intervenciós javaslatokat se tekintsük általános érvényűnek. Mindig vannak további szempontok és konstruktív intervenciók is. Gyakran előfordul, hogy tovább kell

kérdezni, vagy ki kell próbálni valamit, hogy még tisztábban lássunk. A függelékben további segédanyagok találhatóak, amelyeket fel lehet használni az iskolai mindennapokban. A csoportdinamikai fogalmak rövid magyarázata után az 1–11. fejezet különböző témáihoz tartozó koncepciók és munkalapok következnek.